

1. רש"י: במדבר יב:א-ד

א) ותדבר מרים ואהרן. היא פתחה בדבור תחלה לפיכך הקדימה הכתוב תחלה ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה רבי נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה ק"ו למספר בגנותו של חבירו (ספרי שם).

האשה הכשית. מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי (שם).

כושית. בגימטריא יפת מראה (תנחומא צו, יג).

על אדות האשה. על אודות גירושיה.

כי אשה כשית לקח. מה תלמוד לומר אלא יש לך אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה במעשיה ולא ביפיה אבל זאת נאה בכל.

האשה הכשית. על שם נזיה נקראת כושית כאדם הקורא את בנו נאה כושי כדי שלא תשלוט בו עין רעה (שם).

כי אשה כשית לקח. ועתה גרשה (שם).

ב) הרק אך. עמו לבדו דבר ה'.

הלא גם בנו דבר. ולא פירשנו מדרך ארץ (ספרי ק).

ג) ענו. שפל וסבלין.

ד) פתאום. נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ והיו צועקים מים מים להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור (תנחומא שם).

2. שמות רבה: א:כב

וּתִתְּצַב אֶחָתָם מִרְחֹק, לְמַה עָמְדָה מִרְיָם מִרְחֹק, אָמַר רַבִּי עֲמָרָם בְּשֵׁם רַב לְפִי שֶׁהִיְתָה מִרְיָם מִתְּנַבֵּאת וְאִמְרַת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֶּן שְׁיֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל, כִּיּוֹן שֶׁנִּלְדָּה מִשָּׁה נִתְּמַלֵּא כָּל הַבַּיִת אוֹרָה, עָמַד אַבִּיהָ וְנִשְׁקָה עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ בִּתִּי נִתְקַיְמָה נְבוֹאָתָהּ, הֵינִי דְּכָתִיב (שמות טו, כ): וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחֹת אֶהֱרֹן אֶת הַתֵּף, אֲחֹת אֶהֱרֹן וְלֹא אֲחֹת מִשָּׁה, אֲלֵא שֶׁאִמְרָה נְבוֹאָה זֹאת כְּשֶׁהָיָה אֲחֹת אֶהֱרֹן וְעַדִּין לֹא נִלְדָּה מִשָּׁה, וְכִיּוֹן שֶׁהִטְלִיחוּ לִיאֹר, עָמְדָה אִמָּה וְטָפְסָה לָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אִמְרָה לָהּ בִּתִּי וְהִיכֵן נְבוֹאָתָהּ, וְהֵינִי דְּכָתִיב: וּתִתְּצַב אֶחָתָם מִרְחֹק וְגו'. לָדַעַת מַה יְהֵא בְּסוֹף נְבִיאֻתָהּ.

3. תלמוד בבלי: סוטה יא:

דרש רב עזרא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים שנאמר (תהלים סח, יד) אם תשכבון בין שפתים וגו' בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר (תהלים סח, יד) כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר (שיר השירים ח, ה) תחת התפוח עוררתיך וגו' והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן כחיה זו שמשפרת את הולד שנאמר (יחזקאל טז, ד) ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי וגו' ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש שנאמר (דברים לב, יג) ויניקהו דבש מסלע ושמן וגו' וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבן שנאמר (תהלים קכט, ג) על גבי חרשו חורשים וגו' לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר (יחזקאל טז, ז) רבבה כצמח השדה נתתיך וכיון שמתגדלין באין עדרים לבתיהן שנאמר (יחזקאל טז, ז) ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר (שמות טו, ב) זה אלי ואנוהו.

4. רש"י: שמות טו:כ

בתפנים ובמחלת. מבטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה עושה להם נסים והוציאו תפנים ממצרים (מכילתא).

5. ויקרא רבה: יא:ט

רבי ברכיה ורבי חלב ורבי אלעזר בשם רבי חנינא, עתיד הקדוש ברוך הוא להיות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבוא, הדא הוא דכתיב (תהלים מח, יט): שיתנו לבכם לחילה, לחולה כתיב, והן עולין עליו בעלמות, ומראין עליו כאלו באצבע, ואומר (תהלים מח, טו): כי זה אלהים אלהינו עולם ועד וגו', בעלמות, בזריות. עלמות קאלין עולמתא, כדכתיב (תהלים סח, כו): בתוך עלמות תופפות, תרגם עקילס, אתניסאה, עולם שאין בו מות, עלמות, בשני עולמות, ונהגנו בעולם הזה וינהגנו בעולם הבא.

6. מאור ושמש: בשלח

וזהו פי' הגמרא עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והקב"ה יושב ביניהם, פי' לע"ל ישיגו הצדיקים השגה גדולה מאור העליון אשר אין שם בחי' ד"ונ ואין שום אחר מהם יצטרך ללמוד מחבירו כי אז יתגלה אור בהירות אלקותו בכל העולמות ויהי' עיגול עם הקו בשוה כמו מחול הכרם שמקו האמצעי הוא קרוב לכל העיגול בשוה. וזה כונת הקפות שאנו מקיפין בהו"ר ובשמיני עצרת, אנו עושים הקפות בסוד נקבה מסובב

גבר להמשיך ע"י הקפות את אור העליון אשר אין שם בחי' דכר ונוקבא. וזאת היתה כונת מרים הנביאה שהוציאה כל הנשים אחריה ועשתה עמהם הקפות בסוד נקבה תסובב גבר כדי להמשיך אור עליון אשר אין שם בחי' ד"ונו. ולכן אמר משה אשירה לה' מפני שמשה אמר בבחינת ד"ונו שלא הופיע עדיין אור הבהירות העליון לכן אמרו אשירה שעדיין לא השיגו משלם השגת אלקותו לכן אמרו לשון עתיד כשאשיג אז אשיר, אבל מרים המשיכה בהקפתה אור עליון והשיגו אז אשר אי אפשר להשיג יותר לכן אמרה שירו עתה שהשגתם הי' מה שאי אפשר להשיג יותר. וזהו פי' הפ' ותקח מרים וכו' ותצאן כל הנשים אחרי' בתופים ובמחולות, פי' שעשתה עמהם הקפה כמחול הכרם בסוד נקבה תסובב גבר ובזה המשיכה אור עליון אשר אין שם בחי' ד"ונו. ותען להם מרים שירו לה' פי' שעתה השגתם השגה גדולה כל כך מה שא"א להשיג יותר לכן שירו עתה לה'.

7. רש"י: במדבר ל"ב

זה הדבר. (משה נתנבא) שמות יא, (ד) בכה אמר ה' כחצות הלילה. והנביאים נתנבאו בכה אמר ה' מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר.

8. רש"י: במדבר יא:כז-כח

וירץ הנער. יש אומרים גרשום בן משה היה (תנחומא שם). כללם. הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהם. דבר אחר תנם אל בית הכלא לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ (סנהדרין יז, א. ספרי צו"צה).

9. שפת אמת: פרשת בהעלותך

בפסוק (במדבר יב:ז) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן. וקשה לאו רישא סיפא דהיכן נזכר חסרון אמונה בשאר נביאים ברישא. אכן הענין הוא דכל הנביאים היו צריכין להשתנות בעת הנבואה על ידי התפשטות הגשמיות ונעשין כבריה חדשה כדאיתא כשהיתה הנבואה שורה עליהם פניהם מאירים כלפידים כו'. אם כן אין הנבואה דבוקה בעצם בהם. אבל במשה רבינו ע"ה אדרבא כשהוצרך לדבר עמהם הושם לפניו מסוה והוצרך להשתנות בהתלבשות. וכשהנבואה דיברה בו היה בעצם תבניתו כמו שכתוב (שם ח) פה אל פה אדבר. וזה נקרא נאמן. ולכן הם לא הוצרכו לפרוש מנשותיהם כמו משה רבינו ע"ה כדאיתא משה משה אין בו פסוק שמשה שלמטה הוא משה שלמעלה איש אלקים. אבל שאר נביאים רק בשעת הנבואה הי' להם דביקות בשורשם שלמעלה.

10. מי השילוח בהעלותך

וכן כשאמר הש"י להם כאן, לא כן עבדי משה, ובאמרו אליהם פה אל פה אדבר, היינו תיכף כשיצא הדבור מן הש"י המצות האלו אז ראו מפרש האור וההשגה של מרבע"ה עין בעין, וכאשר אמר הש"י תיבות בו, נעלם מהם ואז הבינו מדרגות משה רבינו ע"ה, וכמו כן כשאמר הש"י ותמונת ה' נכנס בלבם האור וההשגה

של משה רבע"ה וכאשר אמר תיבת יביט נסתם מהם, וגם אח"כ נשאר בלבם זאת ההשגה שהיו משיגים לפעמים כהשגות משרבע"ה, אך שהיו יודעים שזה אין שייך להם רק למדרגות מרע"ה והשיגו מה שחסר להם נגד מדרגות מרע"ה, כי קודם זה היו סוברים שאין שום מדרגה למעלה ממדרגותם, ואח"כ נודע להם שיש למעלה, אך בשעת החטא לא הבינו שזה האור אין שייך לחלקם כי היה בדעתם שזה ההשגה הוא מצדם ולא מצד הש"י שירצה להראות להם מדרגות מרע"ה, ולכן טעמו אור גדול יותר מכפי אשר היו יכולים לטעום כאשר היו יודעים שאין שייך לחלקם, כי אז לא היו יכולים לטעום רק כפי אשר יתבונן האדם בחלק חבירו ולא כאשר יהנה בשלו...

“Sing—Now!—To God:” Miriam and Moses Dr. Avivah Gottlieb Zornberg

1. Rashi: BaMidbar 12:1-4

1) AND [MIRIAM AND AARON] SPAKE — ותדבר

She began to speak first, therefore the text mentions her first.

Whence did Miriam know that Moses had separated from his wife?

Rabbi Natan ways that Miriam was standing by the side of Tziporah at the moment when Moses was told, “Eldad and Meidad are prophesying within the camp!” (Numbers 11:27) When Tziporah heard, she said, “Woe to their wives if they are involved in prophecy, for they will separate from their wives just as my husband has separated from me!” From this Miriam knew and told it to Aaron. And if Miriam, who intended no insult, was thus punished, how much more so someone who speaks insultingly of his fellow. (Sifrei)

THE CUSHITE WOMAN — This tells us that all agreed as to her beauty just as all agree as to the blackness of an Aethopian (cf. Sifrei Bamidbar 99).

כושית — The numerical value of this word (736) is the same as that of **יפת מראה**, a woman of beautiful appearance.

BECAUSE OF THE [CUSHITE] WOMAN — because of her having been divorced by Moses (cf. Note on previous passage).

FOR HE HAD MARRIED A CUSHITE WOMAN — What is the force of this statement? (It appears superfluous; since **על אדות וכו** has been explained to refer to Moses having divorced his Cushite wife, it is unnecessary to state afterwards that he had married her!) But it is made to suggest the following: You may find a woman who is pleasant an account of her beauty but who is not pleasant by reason of her deeds (conduct); or one pleasant because of her conduct but not because of her beauty. This woman, however, was pleasant in every respect (Sifrei Bamidbar 99).

האשה הכשית THE CUSHITE WOMAN — Because of her beauty-she was called, “the Aethiopian” just as a man calls his handsome son “Moor”, in order that the evil eye should have no power over him (Midrash Tanchuma, Tzav 13).

כי אשה כשית לקח THAT HE HAD MARRIED A CUSHITE (a beautiful) WOMAN— and had now divorced her.

2) הרק אך FOR HAS INDEED THE LORD SPOKEN— with him alone.

הלא גם בנו HAS HE NOT ALSO [SPOKEN] WITH US— and we have not separated from our spouses! (Sifrei Bamidbar 100).

3) ענו— means, humble and patient.

4) פתאם SUDDENLY — He revealed himself to them suddenly just when they were unclean as a result of marital intercourse, so that they cried; “Water, water!” (for purification). He did this to give them to understand that Moses had acted rightly in that he had separated from his wife, since the Shechinah used to reveal Itself to him at all times and there was no definite time fixed for the Divine communication (Midrash Tanchuma, Tzav 13).

2. Shemot Rabbah: 1:22

And his sister stood from afar... - Why did Miriam stand from afar? Rabbi Amram said in the name of Rav: Because Miriam prophesied and said "In the future, Mother will give birth to a child that will be the savior of the Jewish people." When Moshe was born, the entire house was filled with light. [Miriam's] father arose and kissed her on the head. He [Amram] said to her [Miriam]: "My daughter, your prophecy has been fulfilled". That is what is said (Exodus 15:20) "And Miriam the Prophetess, the sister of Aharon, took the tambourine..." Was she only the sister of Aharon and not the sister of Moshe? Rather, she had declared that prophecy while she was the sister only of Aharon and not (yet) the sister of Moshe. When they put him (Moshe) in the river, her mother arose and hit her on the head and said to her daughter: "My daughter, where is your prophecy!?" And this is why the verse says "And his sister stood by from afar", for she wanted to know what would be the result of her prophecy.

3. Babylonian Talmud: Sotah 11:

Rav Avira taught: In the merit of the righteous women that were in that generation, the Jewish people were redeemed from Egypt. He tells of their righteous actions: **At the time** when these women **would go** to the river **to draw water**, the **Holy One, Blessed be He**, would **materialize for them small fish** that would **enter into their pitchers**, and they would therefore **draw** pitchers that were **half** filled with **water and half** filled with **fish**. And they would then **come and place two pots on the fire**, one pot of **hot water** for washing their husbands and one pot of **fish** with which to feed them. And they would then **take** what they prepared **to their husbands, to the field, and would bathe** their husbands and **anoint them** with oil and **feed them** the fish and **give them to drink and bond with them** in sexual intercourse **between the sheepfolds**, i.e., between the borders and fences of the fields, **as it is stated: “When you lie among the sheepfolds**, the wings of the dove are covered with silver, and her pinions with the shimmer of gold” (Psalms 68:14), which is interpreted to mean that **as a reward** for “when you **lie among the sheepfolds**,” the Jewish people

merited to receive the plunder of Egypt, as it is stated in the continuation of the verse, as a reference to the Jewish people: **“The wings of the dove are covered with silver, and her pinions with the shimmer of gold”** (Psalms 68:14). **And when these women would become pregnant, they would come back to their homes, and when the time for them to give birth would arrive they would go and give birth in the field under the apple tree, as it is stated: “Under the apple tree I awakened you; there your mother was in travail with you; there was she in travail and brought you forth”** (Song of Songs 8:5). **And the Holy One, Blessed be He, would send from the heavens above an angel who would clean and prepare the newborns, just as a midwife prepares the newborn, as it is stated: “And as for your birth, on the day you were born, your navel was not cut nor were you washed with water for cleansing; you were not salted at all, nor swaddled at all”** (Ezekiel 16:4). This indicates that there were no midwives to take care of the Jews born in Egypt. **And then, the angel would gather for them two round stones from the field and the babies would nurse from that which would flow out of them. One of the stones flowed with oil and one of the stones flowed with honey, as it is stated: “And He would suckle them with honey from a crag and oil from a flinty rock”** (Deuteronomy 32:13). **And once the Egyptians would notice them, realizing that they were Jewish babies, they would come to kill them. But a miracle would occur for them and they would be absorbed by the earth. And the Egyptians would then bring oxen and would plow upon them, as it is stated: “The plowers plowed upon my back; they made long their furrows”** (Psalms 129:3). **After the Egyptians would leave, the babies would emerge and exit the ground like grass of the field, as it is stated: “I caused you to increase even as the growth of the field”** (Ezekiel 16:7). **And once the babies would grow, they would come like many flocks of sheep to their homes, as it is stated in the continuation of the verse: “And you did increase and grow up and you came with excellent beauty [ba’adi adayim]”** (Ezekiel 16:7). Do not read the verse as: **“Ba’adi adayim,”** “with excellent beauty.” Rather, read it as: **Be’edrei adarim,** meaning: As many flocks. **And when the Holy One, Blessed be He, revealed Himself at the Red Sea, these children recognized Him first, as it is stated: “This is my God, and I will glorify Him”** (Exodus 15:2). They recognized Him from the previous time that He revealed Himself to them in their infancy, enabling them to say: “This is my God.”

4. Rashi: Shemot 15:20

בתפים ובמחלת **WITH TIMBRELS AND WITH DANCES** — The righteous women in that generation were confident that God would perform miracles for them and they accordingly had brought timbrels with them from Egypt (Mekhilta d'Rabbi Yishmael 15:20:2).

5. VaYikra Rabbah: 11:9

R. Berekiah and R. Helbo and Ulla Bira’ah and R. Eleazar said in the name of R. Hanina: In the Time to Come, the Holy One, blessed be He, will lead the chorus (*holab*) of the righteous—as it is written, *Mark ye well her ramparts—helab* (Psalms 48:14). It is written *holab* [i.e. a round dance]—and they will dance around Him like young maidens, and point to Him, as it were, with a finger, saying: *This is God, our God, for ever and ever; He will lead us ‘almuth’* i.e. with youthfulness, with liveliness. Or ‘*almuth*’ means ‘like maidens’ (‘alamoth’), as it is written, *In the midst of damsels* (‘alamoth’) *playing upon*

timbrels. Aquila translated *'almuth* as *athanasia* [i.e. deathlessness, immortality; i.e. He will lead us to a world in which there is no death. Or *almuth* means two *olamoth*, i.e. worlds, He will lead us in this world, and He will lead us in the world to Come.

6. Ma'or VaShemesh is not available in English

7. Rashi: BaMidbar 30:2

זה הדבר THIS IS THE WORD — Moses prophesied with the words (introduced his message by the statement), “Thus saith the Lord, About midnight [will I go into the midst of Egypt]” (Exodus 11:4), and other prophets also prophesied with “Thus saith the Lord”, Moses, however, had an additional superiority in that he prophesied also with the expression “This - *zeh* - is the actual word [that God hath spoken]” (Sifrei Bamidbar 153:2).

8. Rashi: BaMidbar 11:27-28

וירץ הנער THERE RAN THE LAD — There are some who say that it was Gershom, the son of Moses (Midrash Tanchuma, Beha'alotcha 12).

כלאם — (This is taken as the equivalent of **נלם**, “destroy them”, “make an end of them”; cf. Rashi on Exodus 17:9) — He meant: cast upon them the responsibility for public affairs and they will of themselves soon come to an end (through the worry and anxiety this entails). — Another explanation is: that the word means put them into prison (**כלא**). He said this because they were prophesying, “Moses will die and Joshua will bring Israel into the Land” (cf. Sifrei Bamidbar 96; Sanhedrin 17a).

9. S'fat Emet 83 is not available in English

10. Mei HaShiloach: BeHa'alotcha

When God said, “It is not so with My servant Moshe,” they then saw clearly the light of Moshe's understanding. But when God said the words, “unto him” (verse 6), the light was hidden from them. Thus, they grasped Moshe's greatness.

Similarly, when God said the words, “a vision of God” (verse 8), the light of Moshe's understanding entered their hearts, and when He said the word “he shall behold,” it was obscured from them. Later, too, some of this understanding remained in their hearts so at times they would understand with the very understanding of Moshe himself. Still, they realized that this light did not originate in them, but in Moshe's greatness, and they knew what they lacked in comparison to Moshe. Earlier, they had thought that there was no stature greater than theirs, but later they knew that there is greatness beyond theirs. However, when in the grip of sin, they failed to understand that this light was not really theirs, coming from God to show them Moshe's greatness.